

พลวัตการเคลื่อนย้าย
และระบอบควบคุมชายแดนไทย-พม่า
บริเวณจังหวัดแม่ฮ่องสอน

บุศรินทร์ เลิศขวลิตสกุล

บทนำ

บทความนี้ศึกษาพลวัตการเคลื่อนย้ายของผู้อพยพชาวไทใหญ่บริเวณชายแดนไทย-พม่า ที่บริเวณอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เชื่อมกับรัฐฉานตอนใต้¹ ของประเทศพม่า ในประเด็นความสัมพันธ์ของการเคลื่อนย้ายของผู้คน (people mobility) และการเคลื่อนย้ายของสินค้า (commodity flows) ที่ข้ามเขตแดนการเมือง (political boundary) ที่คุมโดยผู้กระทำการที่เป็นรัฐ (state actor) และไม่ใช่รัฐ (non-state actor) และเขตแดนรัฐชาติ (nation-state boundary) ที่พื้นที่ถูกจัดการและควบคุมโดยเจ้าหน้าที่และระบบในนามรัฐชาติไทย ตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 1970 ถึงปัจจุบัน² ผู้เขียนเสนอข้อถกเถียงว่า กลุ่มคนไทใหญ่ได้สร้างแนวทางต่อรองกับอำนาจทางการเมือง เพื่อเคลื่อนย้ายจากบ้านเกิดในรัฐฉาน ผ่านเขตแดนทาง

¹ ผู้เขียนใช้การแบ่งพื้นที่รัฐฉานตามหลักการบริหารของประเทศพม่าที่ระบุในรัฐธรรมนูญ ค.ศ. 2008 และมีผลบังคับใช้ในปี 2014 ดังนี้ รัฐฉานแบ่งออกเป็นพื้นที่ 3 ส่วน คือ 1) รัฐฉานตอนเหนือ ประกอบด้วย 7 อำเภอ (districts) คือ ลำเลี้ยว (Lashio) จ๊อกเม่ (Kyaukme) หมู่เจ (Muse) ลักไค่ (Laukkai) เม็ง มืด (Möng Mit) โหปาง (Hopang) และ หมากมาง (Markmang) โดยมี 24 เมือง (township) เป็นหน่วยการเมืองย่อย 2) รัฐฉานตอนใต้ ประกอบด้วย 3 อำเภอ คือ ตองจี (Taunggyi) ลอยแหลม (Loilem) และกลางเคอ (Langkhur) มี 21 เมืองย่อย และ 3) รัฐฉานตะวันออก ประกอบด้วย 3 อำเภอ คือ เชียงตุง (Kengtung) เม็ง หัต (Möng Hhat) และท่าซี้เหล็ก (Tachilek) และมีเมืองย่อย 10 เมือง (S.H.A.N., 2014).

² ผู้เขียนใช้คริสต์ศักราชแทนพุทธศักราชเพื่อเทียบเคียงเหตุการณ์ในประเทศไทยและต่างประเทศให้ตรงกัน.

การเมือง ข้ามเขตแดนรัฐชาติมายังประเทศไทย และในที่สุดสามารถผ่านัก
ระยะยาวและย้ายถิ่นฐานมาอยู่ในประเทศไทยในเวลาต่อมาท่ามกลางระบอบ
ควบคุมกิจกรรมชายแดนที่เข้มข้นขึ้น

การศึกษาการเคลื่อนย้ายของผู้คนในงานวิจัยนี้ ชี้ว่าการศึกษาการ
เคลื่อนย้ายในมุมมองทางประวัติศาสตร์ในช่วงเวลาหนึ่งช่วยให้เข้าใจเส้น
ทาง สภาวะ และรูปแบบการเคลื่อนย้ายและการย้ายถิ่นในช่วงนั้นอย่างต่อ
เนื่องขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเคลื่อนย้ายในระดับตัวบุคคล (Glick Schiller
& Salazar, 2013) อีกทั้งยังสะท้อนมิติ “การเมืองของการเคลื่อนย้าย”
(politics of mobility) ตามแนวคิดของ ทิม เครสเวลล์ (Tim Cresswell,
2010) ที่เสนอว่าโครงสร้างทางการเมืองส่งผลต่อการเคลื่อนย้ายของบุคคล
ในฐานะปัจเจก ในพื้นที่งานศึกษานี้ มีชนชั้นนำชายแดนที่เป็นทั้งครอบครัว
ผู้มีอิทธิพล เจ้าหน้าที่รัฐ และกองกำลังอิสระติดอาวุธที่ก่อตัวและพัฒนา
ขึ้นมาในช่วงสงครามกลางเมืองในประเทศพม่าตั้งแต่ช่วงปลายทศวรรษ
1960 ควบคุมพื้นที่และการเคลื่อนย้ายข้ามเขตแดนด้วยกฎเกณฑ์ที่ถูกสร้าง
อย่างอำเภอใจ (arbitrary rules)

กลางทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา บริเวณพรมแดนไทย-พม่าที่ผู้เขียน
ศึกษาเริ่มสงบขึ้นหลังโครงสร้างการเมืองมีความเปลี่ยนแปลง การเคลื่อน
ย้ายของผู้คนเผชิญกับกฎเกณฑ์ของรัฐไทยสมัยใหม่ภายใต้ระบอบควบคุม
ชายแดน (regime of border control) ที่สร้างขึ้นโดยรัฐไทย หลังการเปิด
จุดผ่อนปรนชายแดนเพื่อการค้าน้ำผึ้ง (นามสมมติ) ในเดือนกรกฎาคม
1996 เพื่อกระตุ้นการค้าข้ามแดนของชุมชนชายแดนทั้งสองฝั่ง และการให้
ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมของรัฐไทยกับชุมชนชายแดน เช่น การเข้า
ถึงการรักษาพยาบาลของคนฝั่งรัฐฉานในจังหวัดแม่ฮ่องสอน³ ขณะเดียวกัน

³ ประกาศจังหวัดแม่ฮ่องสอนเรื่อง “การเปิดจุดผ่อนปรนเพื่อการค้าชายแดนไทย-พม่า

ในบางช่วงเวลาหรือบางสถานการณ์ การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐไทย แสดงถึงความลักลั่น ไม่ลงรอยกันของนโยบายส่วนกลางและการบังคับใช้กฎหมายควบคุมกิจการชายแดนในระดับท้องถิ่น นอกเหนือจากเจ้าหน้าที่รัฐ บทความวิจัยนี้ศึกษาปฏิบัติการของคนค้าขายข้ามแดน คนขับรถขนส่ง ชาวบ้านที่อาศัยในบริเวณด่านชายแดน และแรงงานอพยพ กลุ่มคนเหล่านี้สร้างกฎของกลุ่มตนขึ้นมาเพื่อฉกฉวยโอกาสและหาประโยชน์ (manipulation) จากกฎเกณฑ์ของรัฐไทย จากการสร้างรายได้โดยการพาคนไทใหญ่ ข้ามแดนไปมาระหว่างรัฐฉานและจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่มีฐานะเป็นชายขอบของอำนาจรัฐส่วนกลาง

ท่ามกลางการควบคุมของรัฐในกิจการชายแดนที่เข้มข้นขึ้นตามกฎเกณฑ์ของรัฐสมัยใหม่ ผู้อพยพในฐานะปัจเจกก็พยายามหาแนวทางในการเคลื่อนย้ายข้ามเขตแดนรัฐชาติจนประสบความสำเร็จ บนเงื่อนไขของความเป็นชาติพันธุ์ไทใหญ่ ระบบเครือญาติ ความสัมพันธ์ต่างตอบแทน (reciprocal relationship) และการสร้างข้อตกลงกันเองในการต่อรองกับกฎเกณฑ์ เพื่อฉกฉวยโอกาสที่ทำให้การเคลื่อนย้ายของผู้คนสัมฤทธิ์ผลจนถึงปัจจุบัน

บทความนี้เขียนขึ้นจากการเก็บข้อมูลภาคสนามทางชาติพันธุ์วรรณนา ที่จุดผ่อนปรนชายแดนทางการค้าและหมู่บ้านชายแดนแห่งหนึ่งในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ในช่วงปี 2012–2013 เป็นเวลา 10 เดือน และปี 2014 อีก 2 เดือน โดยใช้การสนทนาอย่างไม่เป็นทางการแทนการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (structured interview) เพราะทำให้บรรยากาศการเก็บข้อมูลเป็นไปอย่างราบรื่น และป้องกันการที่ผู้ให้ข้อมูลเกิดความไม่ไว้วางใจต่อผู้เขียน ผู้เขียนสนทนาอย่างไม่เป็นทางการกับผู้ค้าข้ามแดนทั้งสองฝั่ง คน

ช่องทางบ้านน้ำผึ้ง หมู่ 4 ตำบลห้วยผา อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน” วันที่ 1 กรกฎาคม 1996 (ผู้เขียนดัดแปลงชื่อของประกาศจังหวัดเพื่อปกปิดสถานที่จริง).

ข้าบริบทขนส่งผู้คนและสินค้า แรงงานอพยพข้ามแดน และเจ้าหน้าที่รัฐไทย เช่น ทหาร ตำรวจภูธรจังหวัดแม่ฮ่องสอน ตำรวจภูธรเมืองแม่ฮ่องสอน ตำรวจตรวจคนเข้าเมือง (ตม.) อาสาสมัครรักษาดินแดน (อส.) และเจ้าหน้าที่ด่านศุลกากร ชื่อของผู้ให้สัมภาษณ์และผู้ที่เกี่ยวข้องศึกษาที่ปรากฏในบทความนี้เป็นนามสมมติ เพื่อเป็นการปกป้องอัตลักษณ์และความปลอดภัยของผู้ให้ข้อมูล

กรอบการศึกษาการเคลื่อนย้ายและ ระบอบควบคุมชายแดน

ก่อนอื่นผู้เขียนขอเล่าบริบทการข้ามแดนในช่วงทศวรรษ 1970 ถึงกลางทศวรรษ 1990 เพื่อเป็นการปูพื้นถึงประวัติความเป็นมาของกิจการชายแดนและการเคลื่อนย้ายของผู้คนในอดีต ในช่วงเวลาดังกล่าว มีสงครามและความขัดแย้งของกลุ่มชาติพันธุ์ในบริเวณชายแดนแม่ฮ่องสอนและรัฐฉานตอนใต้ รัฐฉานตอนใต้ในขณะนั้นมีศูนย์กลางการบริหารอยู่ที่เมือง “หัวเมือง” (Homöng)⁴ เมืองขนาดย่อมที่ตั้งอยู่ในฝั่งรัฐฉานตอนใต้ซึ่งเป็นพรมแดนการเมืองที่ไม่มีเขตแดนรัฐชาติตายตัว ไม่มีการควบคุมของรัฐบาลพม่าอย่างเบ็ดเสร็จ หากแต่เป็นการคุมพื้นที่ของกองกำลังทหารพม่า (Burma Army) และกองกำลังหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อสร้างอำนาจ และเก็บเกี่ยวผลประโยชน์และทรัพยากรในพื้นที่ ลักษณะพื้นที่ทางการเมืองแบบพรมแดนเช่นนี้กระตุ้นให้เกิดการเร่ร่อน (porosity) และการเคลื่อนย้ายของผู้คนและสินค้านี้ระหว่างรัฐฉานและแม่ฮ่องสอนอย่างเสรี คนไทใหญ่

⁴ ผู้เขียนถอดการออกเสียงชื่อเมืองและสถานที่ในฝั่งรัฐฉานด้วยภาษาไทยใหญ่.

จำนวนมากสามารถเคลื่อนย้ายมายังประเทศไทย โดยปราศจากขั้นตอนการตรวจคนเข้าเมืองตามกฎหมายเกณฑ์ของรัฐบาลสมัยใหม่ กระทั่งในเดือนมกราคม 1996 ขุนส่าซึ่งเป็นผู้นำกองกำลังติดอาวุธในนาม “กองทัพเม็งไต” (Möng Tai Army) และมีอำนาจแข็งแกร่งที่สุดในบรรดากองกำลังติดอาวุธชาติพันธุ์ด้วยกัน เข้ามอบตัวกับกองกำลังทหารพม่า ทำให้ภูมิทัศน์ทางการเมืองของพรมแดนนี้เปลี่ยน กองกำลังทหารพม่าเข้าควบคุมชายแดนในอาณาบริเวณที่กว้างขวางและเบ็ดเสร็จมากขึ้น ขณะเดียวกัน รัฐบาลไทยมีแนวคิดจัดการชายแดนให้เข้ารูปเข้ารอยและมีระบบมากขึ้น ในเดือนกรกฎาคมปีเดียวกัน จังหวัดแม่ฮ่องสอนประกาศเปิดจุดผ่อนปรนชายแดนเพื่อการค้าน้ำผึ้งขึ้น และจัดการตั้งหน่วยงานในการบริหารชายแดนให้สอดคล้องกับแนวคิด “ระบอบชายแดน” (border regime)

ผู้เขียนยกคำอธิบาย “ระบอบชายแดน” ของ อีคิ แบร์ก และพิเรต เอฮิน (Eiki Berg & Piret Ehin, 2006) ที่เสนอประเด็นการเกิดขึ้นของ “ระบอบชายแดน” ผ่านนโยบายการจัดการชายแดนของสหภาพยุโรป ซึ่งก่อให้เกิดแนวปฏิบัติที่หลากหลายเชื่อมโยงซ้อนทับกันทั้งในแนวนอน (horizon) และแนวตั้ง (vertical) และหลายระดับ เช่น เหนือระดับชาติ (supranational) ระดับชาติ (national) และระดับท้องถิ่น (local) การจัดการและนโยบายที่ซับซ้อนนี้แสดงให้เห็นได้อย่างน้อย 3 มิติ คือ 1. ประเภทของการทำหน้าที่ (type of function) 2. รูปแบบของธรรมาภิบาล (mode of governance) และ 3. ระดับการเปิด/เร็นรอดของชายแดน (degree of openness) ด้วยความซ้อนทับในหลายมิติและระดับของนโยบายและการจัดการดังกล่าว ทำให้ “ระบอบชายแดน” มีความหลากหลายทางกระบวนการทัศนของผู้ปฏิบัติและการกำหนดนโยบาย เกิดการรับรู้หรือการออกนโยบายที่กลับไปกลับมาหรือไม่คงเส้นคงวา (diverging perception and policy prescription) รวมถึงความสับสนวุ่นวายของระบบราชการที่ทำให้เกิดช่อง

ว่าง ความอึดหลักอึดเหลือ และการใช้อำนาจอย่างตรงไปตรงมา ดังนั้น “ระบอบ” ชายแดนในที่นี้จึงไม่ใช่แค่ระบบการควบคุมอย่างเดียว หากยังรวมถึงแนวคิดและอุดมการณ์ที่สะท้อนผ่านระบบด้วย

อีกแนวคิดหนึ่งที่คุณเขียนนำมาใช้ศึกษาการควบคุมชายแดนในงานวิจัยนี้คือ “ระบอบการเคลื่อนย้าย” (mobility regime) ซึ่งเกิดขึ้นซ้อนทับกับ “ระบอบชายแดน” รูปแบบของ “ระบอบการเคลื่อนย้าย” สามารถอธิบายด้วยลักษณะของนโยบายของรัฐบาลที่นำมาใช้ในพื้นที่ชายแดน ผู้เขียนใช้ มโนทัศน์ “ระบอบการเคลื่อนย้าย” ที่เสนอโดย นีน่า กลิค ซิลเลอร์ และ โนเอล ซาลาซาร์ (Nina Glick Schiller & Noel Salazar, 2013) ที่มีแนวคิดมาจาก “กระบวนทัศน์การเคลื่อนย้าย” (mobility paradigm) ของ มิมี เชลเลอร์ และจอห์น เออร์รี่ (Mimi Sheller & John Urry, 2006) และแนวคิด “ความสนใจการศึกษาการเคลื่อนย้าย” (mobility turn) ของ โทมัส ฟาสต์ (Thomas Faist, 2013) ซึ่งได้เสนอการศึกษาไว้หลายมิติ

ผู้เขียนเลือกมิติหนึ่งของการเคลื่อนย้ายศึกษา คือ การศึกษาบุคคลในฐานะที่เป็นปัจเจกเคลื่อนที่ (mobile individual) ภายใต้กรอบใหญ่ที่เชื่อมโยงกับมิติการเคลื่อนย้ายแบบอื่น (constellation of mobility) เพื่อวิเคราะห์ว่าการเคลื่อนย้ายของผู้คนและสินค้านั้นเกิดขึ้นได้ด้วยปัจจัยใด และสภาพการณ์ใด ตามแนวคิดของเครสเวลล์ (Cresswell, 2010, p. 26) ที่ตั้งคำถามว่า “เมื่อใดและด้วยสภาพการณ์ใดที่การเคลื่อนย้ายของมนุษย์หรือสิ่งของถูกทำให้หยุดหรือไปต่อไม่ได้” เพื่อเสนอแนวคิดว่า ในปัจจุบันคนและสิ่งของไม่ได้เคลื่อนย้ายแบบไม่มีข้อจำกัดเสมอไป สอดคล้องกับข้อเสนอของ กลิค ซิลเลอร์และซาลาซาร์ (Glick Schiller & Salazar, 2013) ที่ว่า “ระบอบการเคลื่อนย้าย” แสดงให้เห็นถึงอำนาจของรัฐที่บังคับใช้กับปัจเจก ใช้สอดส่องอัตลักษณ์ของปัจเจกและสิ่งที่มาพร้อมกันกับปัจเจก โดยใช้เครื่องมือในรูปของกฎหมาย กฎเกณฑ์ของรัฐ และการบริหารและการ

จัดการ เกิดผลที่ตามมาสองแนวทางคือ การเคลื่อนย้ายที่ประสบความสำเร็จ (successfully mobile) และการไม่เคลื่อนย้ายแบบไม่สมัครใจ (involuntarily immobile)

คำอธิบายนี้อาจทำให้เห็นว่า “ระบอบการเคลื่อนย้าย” แทบไม่ต่างอะไรกับ “ระบอบชายแดน” ที่เน้นการใช้ระบบการจัดการตามแนวคิดรัฐสมัยใหม่เข้ามาควบคุมกิจกรรมข้ามแดน แต่มีมิติที่ชัดเจนของ “ระบอบการเคลื่อนย้าย” คือการเมืองของการเคลื่อนย้าย ที่พยายามแสดงให้เห็นว่ามีองค์ประกอบหรือข้อจำกัดอะไรที่ทำให้คนหรือสิ่งของเคลื่อนย้ายต่อไม่ได้ หากอธิบายให้ชัดคือ “ระบอบชายแดน” ให้ความสำคัญกับการควบคุมหรือนโยบายชายแดนในเชิงโครงสร้าง แต่ “ระบอบการเคลื่อนย้าย” ให้ความสำคัญกับผู้คนในฐานะปัจเจกหรือสิ่งของที่ได้รับผลกระทบหรือผลพวงจากการจัดการชายแดน

อีกมิติของการศึกษาการเคลื่อนย้ายคือ มองร่างกายเป็นหน่วยวิเคราะห์หนึ่ง หรือร่างกายเป็นพาหนะที่ก่อให้เกิดการเคลื่อนย้าย (corporeal tool) เช่น การใช้ร่างกายเคลื่อนย้ายสิ่งของ (Holzlehner, 2008) การขนของข้ามแดนของ “ขบวนการมด” (ant trader) หรือ “การลักลอบรักบี้” (armpit smuggling) (Abraham and van Schendel, 2005) การเคลื่อนย้ายรูปแบบนี้สะท้อนว่า มนุษย์และสิ่งของมีความสัมพันธ์ผ่านร่างกายของมนุษย์ (Sheller & Urry, 2006) หรือสิ่งของเคลื่อนย้ายโดยการบริโภคโดยมนุษย์ (Kloppenbug, 2013) และอาจรวมถึงมิติระหว่างสิ่งของหรือสินค้าที่สัมพันธ์หรือบ่งบอกอัตลักษณ์ของมนุษย์ เช่น ภูมิหลังของคนชาติพันธุ์ และสถานะทางสังคม (Jeganathan, 2004; Khosravi, 2007)

ผู้เขียนยังเลือกวิเคราะห์ประเด็นความสัมพันธ์ของมนุษย์และสินค้าในกระบวนการเคลื่อนย้ายข้ามเขตแดนทางการเมืองและเขตแดนรัฐชาติ โดยดูว่าการเคลื่อนย้ายของผู้คนในฐานะปัจเจกนั้นส่งผลกระทบหรือผลที่ตาม

มาอย่างไรกับสินค้าหรือสิ่งของที่เขาพกพามาด้วย ไม่ว่าจะเป็นสัมภาระติดตัว และสิ่งของที่บริโภคเข้าไปในร่างกาย เช่น อาหารหรือยาเสพติด เพื่อชี้ว่า สิ่งของเหล่านี้อาจเป็นอุปสรรคในการเคลื่อนย้ายของผู้คนได้ และนำไปสู่ ข้อถกเถียงที่ว่าไม่ใช่ทุกคนสามารถเคลื่อนย้ายได้อย่างเสรี และในบางพื้นที่ และสถานการณ์การเคลื่อนย้ายอาจได้รับผลกระทบที่แตกต่างกัน สิ่งของ เป็นตัวเร่งหรือสนับสนุนให้เกิดการเคลื่อนย้าย ขณะเดียวกันก็อาจเป็น อุปสรรคไม่ให้คนได้ไปต่อ เช่น การที่คนอพยพไทใหญ่มีสัมภาระติดตัวเป็น อาหารบางประเภทที่ผลิตในบ้านเกิดที่รัฐฉาน และเจ้าหน้าที่รัฐไทยมองว่า เป็นสิ่งของที่ไม่ได้ผลิตในประเทศไทย ก็มักตรวจตราเป็นพิเศษ ทำให้การ เคลื่อนย้ายประสบความล่าช้า หรือถึงขั้นเป็นอุปสรรคทำให้พวกเขาไม่ สามารถข้ามเขตแดนรัฐชาติหรือเดินทางต่อเพื่อไปให้ถึงจุดหมายปลายทาง

นอกจากนี้ การเคลื่อนย้ายของผู้คนและสินค้าอาจเผชิญกับการ ควบคุมภายใต้ “ระบอบการเคลื่อนย้าย” ที่มีลักษณะแบบเผ่าระวาง (Glick Schiller & Salazar, 2013) เสริมด้วยกฎเกณฑ์ที่อิงกับระบอบราชการตาม แนวคิดรัฐสมัยใหม่ (Sharma & Gupta, 2006; Gupta, 2012) เช่น การ ที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนภายใต้การควบคุมของกองทัพบกที่ 3 มีระบบการ ควบคุมชายแดนโดยการจัดประเภทของคนข้ามแดน การจดทะเบียนผู้ คำขาย การใช้เอกสารหรือแบบฟอร์มในการเก็บข้อมูล รวมไปถึงการตรวจ ตราที่เคร่งครัดทั้งตัวผู้คน สัมภาระ สินค้า และยานพาหนะ สะท้อนว่า อำนาจของรัฐสมัยใหม่ก้าวล่วงไปถึงปริณฑลส่วนตัวทางกายภาพของผู้คน ในการเคลื่อนย้าย หรืออาจยกระดับไปถึงการตรวจตราร่างกายอย่างเฉพาะ เจาะจง และเชื่อมโยงไปยังอัตลักษณ์ของผู้คน ซึ่งเป็นพื้นที่นามธรรมของ ความเป็นส่วนตัว สิ่งของบางอย่างจึงสามารถสร้างแรงสั่นสะเทือนเมื่อเกิด การควบคุมและเผ่าระวางตามแนวคิดของรัฐสมัยใหม่ และทำให้การเคลื่อน ย้ายช้าลงหรือถูกสกัดกั้นได้

ลักษณะการควบคุมแบบเผื่อระวังของรัฐอยู่บนฐานความคิดของผู้กระทำการนั้นมีความกังวลต่อการเคลื่อนย้ายของมนุษย์มากกว่าตัวสิ่งของหรือสินค้า เมื่อใดที่มนุษย์และสินค้าเคลื่อนย้ายพร้อมกันจะเกิดปฏิกิริยาในการควบคุมมากกว่าสินค้าที่เคลื่อนย้ายด้วยตัวสินค้าเพียงอย่างเดียว เช่น คนมักจะได้รับการตรวจตรามากกว่าสิ่งของเวลาเดินทางโดยเครื่องบินที่สนามบินก่อนขึ้นเครื่อง ผู้โดยสารต้องถูกตรวจสอบอัตลักษณ์ผ่านหนังสือเดินทาง ร่างกายถูกตรวจด้วยเทคโนโลยีทันสมัย และสัมภาระที่ติดตัวมาถูกสอดส่องโดยอุปกรณ์ที่สแกนให้เห็นถึงภายในหรือบางครั้งถูกบังคับให้เปิด และอาจมีปัญหามาหากอุปกรณ์หรือเจ้าหน้าที่ความปลอดภัยในสนามบินตรวจพบสินค้าต้องห้ามติดตัวขณะเดินทาง (Kloppenborg, 2013) หรือกรณีล่าสุดที่รัฐบาลสหรัฐอเมริกาและสหราชอาณาจักรห้ามผู้โดยสารที่เดินทางจากประเทศมุสลิมบางประเทศพกพาอุปกรณ์สื่อสารขึ้นบนห้องโดยสารเครื่องบิน หลังสืบพบว่ากลุ่มมุสลิมหัวรุนแรงสามารถพัฒนาอุปกรณ์ดังกล่าวเป็นชนวนระเบิดได้ สะท้อนให้เห็นถึงการควบคุมภายใต้ “ระบอบการเคลื่อนย้าย” ที่สิ่งของสัมพันธ์กับผู้คนและอัตลักษณ์ของคน โดยรัฐเผื่อระวังคนที่เดินทางจากประเทศมุสลิมเป็นพิเศษ เพราะเชื่อมโยงคนจากประเทศเหล่านี้กับขบวนการมุสลิมหัวรุนแรง (Noack, Lazo & Barrett, 2017) เป็นต้น

พลวัตการเคลื่อนย้ายในทศวรรษ 1970–1990

พื้นที่บริเวณจังหวัดแม่ฮ่องสอนและรัฐน่านตอนใต้ในช่วงปลายทศวรรษ 1970 ถึงกลางทศวรรษ 1990 มีลักษณะของพรมแดนที่รัฐไม่สามารถขีดเส้นแบ่งรัฐชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งสองฝั่งชายแดน เนื่องจากบรรยากาศ

การเมืองในฝั่งรัฐฉานมีความวุ่นวายจากการสู้รบระหว่างกลุ่มกองกำลังติดอาวุธหลายกลุ่มชาติพันธุ์กับกองกำลังทหารพม่า รวมถึงการต่อสู้กันเองของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีฐานอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน เช่น กองกำลังชาติพันธุ์ไทใหญ่ ปะโอ ว้า ลาหู่ และจิ้นยูนนานจากกองกำลังทหารจีนคณะชาติหรือก๊กมินตั๋ง บางกลุ่มชาติพันธุ์อาจมีกองกำลังหลายกลุ่มแต่มีอุดมการณ์ทางการเมืองต่างกัน เช่น กองทัพเมิ่งไต และกองกำลังกู้ชาติไทยใหญ่ (Shan State Army) (Tzang Yawngnwe, 1987; Smith, 1999 [1991]) กลุ่มปะโอและว้าที่แตกออกเป็นกลุ่มที่อิงและไม่อิงกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (Communist Party of Burma) (Lintner, 1990; Christensen & Kyaw, 2006)

หากแต่บรรยากาศด้านเศรษฐกิจให้ภาพที่ต่างออกไปคือ สงครามการสู้รบสร้างโอกาสในการทำมาหากินของคนไทใหญ่ฝั่งรัฐฉานในการนำสินค้ามาขายให้กับทหารของกองกำลังต่าง ๆ และพลเรือนที่เป็นครอบครัวของทหารเหล่านั้น โดยเฉพาะการค้าทางไกลของคนจากรัฐฉานตอนบนที่เสาะหาของกินของใช้เพื่อตอบสนองความต้องการในบริเวณชายแดนการสู้รบผู้ค้าขายทางไกลเหล่านี้เมื่อเอาสินค้ามาขายแล้วก็ถือโอกาสข้ามพรมแดนมายังฝั่งไทย และใช้เงินจากการขายสินค้าซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคฝั่งไทยกลับไปขายยังฝั่งรัฐฉานหรือที่บ้านเกิด ขณะเดียวกันชุมชนไทใหญ่ฝั่งไทยก็เห็นอุปสงค์ของสินค้าเหล่านี้เป็นโอกาสให้พวกเขา นำสินค้าฝั่งไทยไปขายในราคาสูงกว่าหลายเท่าตัวด้วย

อึ้งซ่า แม่ค้าไทใหญ่จากเมืองลายคำ หนึ่งในผู้ค้าขายทางไกลที่เห็นโอกาสทำมาหากิน เมื่อเธอทราบว่ามีคนจำนวนมากหาของกินและสินค้าไปขายให้กับกองกำลังไทใหญ่ที่นำโดยซุนซ่า ในปี 1983 หลังจากฐานที่มั่นบ้านหินแตก จังหวัดเชียงราย ถูกโจมตีโดยกองกำลังทหารไทย และซุนซ่าได้ถอยร่นกองกำลังมาสร้างฐานที่มั่นใหม่ที่หัวเม็ง ห่างจากบริเวณเขตแดน

ไทยที่อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอนเพียง 25 กิโลเมตร เธอยังจำบรรยากาศการเดินทางไกลมายังหัวเมืองในเวลานั้นได้ดี ผู้ค้าขายต้องเดินทางผ่านเขตแดนทางการเมืองของทหารพม่าและทหารขุนล่า และกองกำลังติดอาวุธกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ในขณะนั้นกองกำลังของขุนล่าเข้มแข็งที่สุด ผู้ค้าขายส่วนใหญ่จึงเลือกพักค้างแรมในบริเวณที่มีทหารขุนล่าคุมพื้นที่อยู่เพื่อขอความคุ้มครอง

อ้างสำนวนว่า เมื่อผู้ค้าขายเจอกับทหารขุนล่า พวกเขาต้องการการคุ้มครองโดยการแลกสินค้าหรืออาหารที่นำไปขายที่หัวเมืองให้กับทหารเหล่านี้ ส่วนใหญ่เธอมักให้อาหารแทนเงินสด เนื่องจากใช้เงินไปกับการซื้อของไปขายที่หัวเมืองหมดแล้ว อาหารและสินค้าจึงเป็นค่าตอบแทนสำหรับค่าคุ้มครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาหารไทใหญ่ประเภทถั่วเน่าและผักกาดล้ม “จำได้ว่าทหารขุนล่าไม่เคยร้องขอเงิน คนค้าขายก็รู้ว่าพวกนี้ไม่ต้องการเงิน แต่เขาไม่มีอะไรจะกินมากกว่า”⁵ สถานการณ์นี้สะท้อนว่าสินค้าที่ผู้ค้าทางไกลนำมาขายให้กับทหารและพลเรือนในพื้นที่ชายแดนได้สร้างคุณค่าทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ด้านอาหาร และมีมิติของการติตรสชาติอาหารที่พวกเขากินเป็นประจำจนเกิดความผูกพัน (Bell, 1991) และการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้ค้าและทหารไทใหญ่ของขุนล่าเกิดขึ้นได้ เนื่องจากผู้ค้าตระหนักดีว่าอาหารและสินค้าช่วยให้ทหารอยู่รอดในยามสงคราม อยู่ในบริบทความสัมพันธ์ต่างตอบแทนของผู้ให้และผู้รับ (Mauss, 1967) ที่การให้ของบางอย่างในบางสถานการณ์มีนัยสำคัญกว่าให้อะไรก็ได้ เช่น ให้ของกินดีกว่าให้เงิน เพราะแม้ให้เงิน ทหารขุนล่าก็ไม่รู้จะเอาเงินไปซื้อของกินได้ที่ไหน หรือหากใช้ซื้อได้ก็ต้องรอซื้อจากผู้ค้าทางไกลนั่นเอง

⁵ สัมภาษณ์ผู้ล่า ที่หมู่บ้านน้ำผึ้ง จังหวัดแม่ฮ่องสอน วันที่ 14 เมษายน 2014.

ความสัมพันธ์ต่างตอบแทนนี้คล้ายคลึงกับงานศึกษาของ จาง เหวิน ฉิน (Chang Wen-Chin, 2009; 2013) เกี่ยวกับผู้ค้าทางไกลใต้ดินชาวจีน ยูนนานที่เดินทางจากพม่าไปยังชายแดนไทยในช่วงสงครามต่อสู้ของกองกำลังชนกลุ่มน้อยกับทหารพม่า และแสดงให้เห็นว่าสถานะของผู้ค้าขาย และคนอพยพนั้นเปลี่ยนไปมาภายในตัวคนเดียวกัน ตอกย้ำว่าการเคลื่อนย้ายของคนและสินค้าเกิดขึ้นพร้อมกันระหว่างการเดินทางข้ามเขตแดนทางการเมืองสู่การข้ามเขตแดนรัฐชาติ ในบางสถานการณ์สินค้าได้ถูกนำมาเป็นปัจจัยในการแลกเปลี่ยนเพื่อให้การเคลื่อนย้ายของคนเป็นไปอย่างสะดวก ได้รับความคุ้มครองจนถึงที่หมาย ในบางช่วงเวลา การค้าทางไกลได้รับผลกระทบจากการต่อสู้ของทหารพม่าและชนกลุ่มน้อย รวมไปถึงการที่กองกำลังชนกลุ่มน้อยปิดเส้นทางของผู้ค้า ทำให้ต้องมีการเจรจาต่อรอง รวมไปถึงการจ่ายภาษีเดือนเพื่อแลกกับข้อมูลหรือข่าวสารการสู้รบในบริเวณที่พวกเขาต้องเดินทางไปค้าขาย (Chang, 2009, p. 562; 2013, pp. 301–302)

ช่วงหนึ่งในพื้นที่ศึกษาของผู้เขียน ราวปี 1970–1972 มีการสู้รบระหว่างกองกำลังกู้ชาติไทใหญ่และปะโอ เจ้าหัวนอ ทหารระดับสูงของกองกำลังกู้ชาติไทใหญ่มีหน้าที่เก็บภาษีจากผู้ค้า และอยู่ในเหตุการณ์เล่าถึงผลกระทบของการสู้รบว่า

“ทั้งสองฝ่ายต่อสู้กันหนักมาก ในที่สุดกลุ่มปะโอชนะและปิดพื้นที่ ทำให้ผู้ค้าทางไกลไปไหนต่อไม่ได้ แม้แต่จะเดินทางกลับไปยังบ้านเกิด กองกำลังไทใหญ่ต้องต่อรบกับปะโอ เพราะทหารต้องการของกิน ฝ่ายปะโอยอมทำตามข้อตกลงเปิดเส้นทาง และยอมให้กองกำลังทั้งสองฝ่ายตั้งด่านเก็บภาษีจากผู้ค้าทางไกลเพื่อนำไปหนุนกองกำลังในการสู้รบ ด่านเก็บภาษีจากพ่อค้าแม่ค้าในสมัย

นั่นเป็นมรดกตกทอดมาถึงปัจจุบัน”⁶

สถานการณ์การสู้รบที่คาดการณ์ยากเช่นนี้ไม่ได้ทำให้ผู้ค้าหมดกำลังใจ พวกเขาหาวิถีทางในการเคลื่อนย้ายและขนถ่ายสินค้าที่ปรับตัวไปตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เช่นครั้งหนึ่งในช่วงกลางศตวรรษ 1980 เส้นทางการค้าจากฝั่งตะวันออกของแม่น้ำสาละวินมายังหัวเมืองปโตอยู่เกือบ 4 ปี จากการสู้รบอย่างหนักระหว่างกองกำลังขุนซ่าและทหารพม่า อ่องทูน พ่อค้าจากเมืองหมอกใหม่ เล่าบรรยายภาคในตอนนั้นว่า

“พม่าส่งทหารมา 4,000 นาย และมีทหารม้าอีก 1,000 นายในพื้นที่ คนเป็นร้อยถูกฆ่าตายในสนามรบ ผู้ค้าเดินทางกลับไม่ได้ เพราะการสู้รบที่รุนแรง ทำให้ต้องเปลี่ยนเส้นทางเพื่อไปให้ถึงชายแดนไทย จากหมอกใหม่ต้องขึ้นทางเหนือไปยังเมืองนาย และต่อไปยังน้ำจ้าง เมืองปอน และโหลง ก่อนเข้าตองจี (เมืองหลวงรัฐฉาน) จากตองจี ใช้อีกเส้นทางต่อไปยังลอยก่อ (เมืองหลวงรัฐคะยาห์) และเข้าแม่ฮ่องสอนที่ด่านแม่แจ๊ะ และเดินทางต่อไปยังเมืองแม่ฮ่องสอน”⁷

เส้นทางการค้าและการเคลื่อนย้ายของผู้ค้าทางไกลสะท้อนให้เห็นถึงการควบคุมของเขตแดนทางการเมืองที่มีนัยสำคัญกว่าเขตแดนรัฐชาติ ผู้ค้าได้รับผลกระทบจากการสู้รบของกองกำลังชนกลุ่มน้อย ขณะที่การข้ามแดน

⁶ สัมภาษณ์เจ้าหว่านอ บ้านคาหาน จังหวัดแม่ฮ่องสอน วันที่ 19 มกราคม 2013.

⁷ สัมภาษณ์อ่องทูน ที่เมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน วันที่ 27 ธันวาคม 2012.

จากรัฐฉานสู่จังหวัดแม่ฮ่องสอนไม่ได้มีปัญหามากนัก อีกมิติหนึ่งคือการเคลื่อนย้ายของผู้คนและสินค้าในช่วงนี้ให้ผลดีและสร้างประโยชน์ซึ่งกันและกัน คือการเคลื่อนย้ายไปยังพื้นที่การสู้รบของผู้คนได้อาณิสต์จากอุปสงค์ของสินค้าและของกินของทหารและพลเรือน และเมื่อผู้ค้าต้องเผชิญหน้ากับทหารและกองกำลังดังกล่าว ผู้ค้าใช้ของกินและสินค้าเป็นใบเบิกทางเพื่อขอความคุ้มครองจากทหาร และคลี่คลายสถานการณ์การสู้รบที่เกิดขึ้น トラบิตที่พวกเขายังคงจ่ายภาษีอย่างไม่เป็นทางการให้กับกองกำลังชนกลุ่มน้อย และทำตามกฎเกณฑ์ที่สร้างขึ้นอย่างอำเอใจของชนชั้นนำที่ชายแดน เช่น ในช่วงที่ขุนสำคัญพื้นที่หัวเมือง คนในหมู่บ้านชายแดนเล่าว่าทหารและพลเรือนที่อยู่ในความคุ้มครองของขุนต้องการข้าวสารดำรงชีพประมาณ 80-100 กิโลกรัมต่อวัน ทำให้ขุนสำคัญติดต่อกับ “ร้านไทยเสรี” ในแม่ฮ่องสอนให้เอาข้าวมาส่งที่ชายแดนไทย จากนั้น นายทหารลูกน้องของขุนสำคัญบริดโรฟวิลมาขนข้าวสารต่อไปยังหัวเมือง โดยขุนสำคัญสร้างเงื่อนไขกับผู้ค้าที่เดินทางกลับรัฐฉานให้ขนข้าวสารที่เขาสั่งจากพ่อค้าฝั่งไทยไปไว้ที่หัวเมืองด้วย เป็นการตอบแทนที่ขุนสำคัญคุ้มครองและอนุญาตให้เดินทางผ่านเส้นทางการค้าอย่างเสรี สถานการณ์นี้ทำให้เห็นว่าข้าวในฐานะสินค้าเป็นปัจจัยที่ช่วยให้การเคลื่อนย้ายของผู้ค้าไทใหญ่เกิดขึ้นได้โดยการทำตามข้อตกลงที่ขุนสำคัญตั้งขึ้น

“ระบอบชายแดน”... กฎเกณฑ์การควบคุมแบบรัฐสมัยใหม่

“ระบอบชายแดน” เริ่มต้นอย่างเป็นทางการเมื่อจังหวัดแม่ฮ่องสอนประกาศให้ช่องทางในการเคลื่อนย้ายของผู้คนและสินค้าเป็นจุดผ่อนปรน

ช่องทางการค้าชายแดนบ้านน้ำผึ้ง ในเดือนกรกฎาคม 1996 ทางจังหวัดพยายามสร้างระบบควบคุมที่มีรูปแบบราชการตามแนวคิดรัฐสมัยใหม่ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลต่อชุมชนชายแดนที่ดำเนินกิจกรรมต่างๆ ภายใต้บรรยากาศพรมแดนที่ยืดหยุ่นมาหลายทศวรรษ ช่วงก่อนและระหว่างการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่การควบคุมด้วย “ระบอบชายแดน” คนไทใหญ่จำนวนมากที่เป็นผู้ค้าทางไกลฉกฉวยโอกาสข้ามไปยังฝั่งไทยและกลายเป็นแรงงานอพยพ รวมถึงกลุ่มอดีตทหารขุนล่าที่เริ่มตั้งรกรากในหมู่บ้านฝั่งไทยตั้งแต่ช่วงที่ขุนล่ายังเรื่องอำนาจ และชายแดนยังไม่มีการสร้างเขตแดนที่ชัดเจน หลังขุนล่ามอบตัวกับทหารพม่า ทหารบางคนมีบ้านและที่ทางในการทำมาหากินหรือดำรงชีพที่หมู่บ้านฝั่งไทยเรียบร้อยแล้ว ขณะที่มีส่วนตัดสินใจเดินทางกลับบ้านเกิดในรัฐฉาน บางคนขาดทุนรอนในการเดินทางกลับก็หันหน้าพึ่งอำนาจทางการเมืองใหม่ที่นำโดยมหาจ่าในขณะนั้น และกลายเป็นกองกำลังภายใต้การบริหารของชนชั้นนำทางการเมืองใหม่ ที่ผู้เขียนเรียกว่า “ครอบครัวมหาจ่า” ในรูปของบริษัทการค้า South Shan State (SSS) และปักหลักอยู่ในบริเวณหัวเมืองหรือเมืองใกล้เคียงต่อไป

“ครอบครัวมหาจ่า” พัฒนามาจากกองกำลังติดอาวุธชนชาติพันธุ์ว่านาม “กองกำลังทหารแห่งชาติว่า” (Wa National Army) ก่อตั้งโดยพี่น้องว่าเชื้อสายเจ้าจากเวียงเงินชื่อ มหาซางและมหาจ่า (Smith, 1999) หลังการมอบตัวของขุนล่า มหาจ่า หนึ่งในพี่น้องเจรจาตกลงกับทหารพม่า และแบ่งพื้นที่ทางการเมืองเพื่อสร้างฐานอำนาจที่มาพร้อมกับการคุมประชากร การหาประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่ และการสร้างรายได้จากผู้ค้าและคนเดินทางข้ามแดน ทำให้การเคลื่อนย้ายของผู้คนและสินค้ายังคงเกิดขึ้นโดยสะดวก ในเขตแดนการเมืองของ “ครอบครัวมหาจ่า” ผู้ค้าข้ามแดนและแรงงานอพยพสามารถเดินทางผ่านได้จากการที่ครอบครัวมหาจ่าอนุญาตให้เดินทางข้ามเขตแดนทางการเมือง และหารายได้ในรูปของ “ภาษีอย่าง

ไม่เป็นทางการ” (informal taxation) กับผู้ค้าขายผ่านด่านที่ตั้งขึ้นในบางเมืองและบางหมู่บ้านบนเส้นทางการค้า จะเห็นว่า แม้รัฐไทยพยายามใช้ระบบราชการแบบรัฐสมัยใหม่ในการควบคุมชายแดนตามแนวคิด “ระบอบชายแดน” มาปฏิบัติใช้ แต่พื้นที่ชายแดนฝั่งไทยก็ยังเชื่อมต่อและสัมพันธ์กับชายแดนฝั่งรัฐฉาน ที่มี “ครอบครัวมหาจ่า” ควบคุมเขตแดนทางการเมืองกับรัฐบาลจากพม่าส่วนกลางในลักษณะแบ่งพื้นที่ควบคุม

ส่วนรูปแบบการเคลื่อนย้ายของผู้คนและสินค้ายุคหลังขุนล่า ผู้ค้าพึ่งพาผลกระทบขนาดลึกลับข้ามพรมแดนมากขึ้น ต่างจากช่วงทศวรรษ 1970-1980 ที่ต้องเดินเท้าบางช่วง เพราะยังไม่มีถนนที่รถสัญจรได้ตลอดเส้นทาง รถกระบะที่ต้องข้ามเขตแดนทางการเมืองของ “ครอบครัวมหาจ่า” ต้องจดทะเบียนกับบริษัทของ SSS ขณะที่รัฐไทยพยายามสร้างกฎเกณฑ์ในการควบคุมยานพาหนะนี้มากขึ้นด้วย เช่น การไม่อนุญาตให้รถกระบะทั้งสองฝั่งข้ามไปมาได้อย่างเสรี ต่างจากยุคก่อนการเปิดจุดผ่อนปรนอย่างเป็นทางการ ที่รถกระบะทั้งฝั่งไทยและหัวเมืองวิ่งเข้าออกข้ามแดนโดยไม่ต้องทำตามกฎเกณฑ์อย่างเคร่งครัด เพียงแต่มีป้ายทะเบียนรถของทั้งสองฝั่งติดระบุเส้นทาง “แม่ฮ่องสอน-หัวเมือง” บ่งบอกว่าได้รับอนุญาตในการวิ่งข้ามผ่านเขตแดนทางการเมือง

ข้อตกลงของชุมชนข้ามแดน

อย่างไรก็ตาม แม้กฎเกณฑ์ห้ามรถทั้งสองฝั่งวิ่งข้ามแดนจะมีขึ้น ชุมชนคนข้ามแดนและชุมชนบริเวณชายแดนยังคงสามารถหาแนวทางในการต่อรองกับกฎเกณฑ์ดังกล่าว ดังที่กล่าวว่า ผู้ค้าใช้รถกระบะเป็นพาหนะสำคัญในการเคลื่อนย้ายแรงงานอพยพจากรัฐฉานสู่ชายแดนไทย พร้อมทั้งขนส่งสินค้าเข้าสู่ไทยผ่านจุดผ่อนปรนน้ำผึ้ง ผู้ค้าจากฝั่งรัฐฉานส่วนใหญ่ทำอาชีพนี้

มาตั้งแต่ช่วงที่สงครามกลางเมืองฝั่งพม่ายังไม่สงบ บางส่วนเป็นคนไทใหญ่ ที่เคยข้ามชายแดนไทยไปทำงานเป็นแรงงานอพยพในประเทศไทย ต่อมาเมื่อเก็บออมได้ระดับหนึ่งก็ตัดสินใจมาทำอาชีพค้าขายข้ามแดน ทำให้พวกเขาคุ้นเคยกับเส้นทางและการต่อรองกับชนชั้นนำในเขตแดนทางการเมืองอยู่บ้างแล้ว ถึงกระนั้น ผู้ค้าขายข้ามแดนเหล่านี้เลือกเอาการขนส่งผู้คนข้ามแดนเป็นช่องทางในการหารายได้ด้วย โดยคำนวณต้นทุนจากการขนส่งสินค้า น้ำมัน และปัจจัยอื่นๆ เช่นช่วงเวลาในการเดินทาง ที่สำคัญคือ การต้องจ่ายภาษีอย่างไม่เป็นทางการให้กับครอบครัวมหาจำ และเบี้ยบ้ายรายทางให้กับเจ้าหน้าที่รัฐของพม่าอย่างทหาร ตำรวจ และชุดคุ้มครองหมู่บ้านที่เรียกว่า “ปิตูจิต” (phytusit) เพื่อให้การเดินทางและขนส่งไปถึงที่หมายอย่างราบรื่น สะท้อนว่าการเคลื่อนย้ายของผู้ค้าและแรงงานไทใหญ่ยังต้องคำนึงถึงการข้ามเขตแดนทางการเมืองที่ยังคงอยู่ในเขตรัฐฉาน และปรับตัวเมื่อต้องข้ามเขตแดนรัฐชาติที่ปรากฏขึ้นภายใต้ “ระบอบชายแดน” ในฝั่งไทย

ภายใต้ “ระบอบชายแดน” ชุมชนคนค้าข้ามแดนต้องปรับตัว และได้สร้างกฎเกณฑ์ขึ้นมาในกลุ่ม เช่น กลุ่มคนขับรถกระบะจดทะเบียนสาธารณะ และพ่อตัวถั่งด้วยสีเหลือง (หลังจากนี้จะเรียกว่า “รถเหลือง” เพื่อความกระชับ และเป็นคำที่คนขับรถกระบะใช้สื่อสารในชีวิตประจำวัน) ขณะที่รถกระบะในฝั่งรัฐฉานก็ถูกควบคุมโดยกฎเกณฑ์ฝั่งไทยเช่นกัน คือไม่สามารถวิ่งข้ามเขตแดนทางการเมืองเหมือนเช่นในอดีต ผู้ค้าข้ามแดนฝั่งรัฐฉานจึงต้องจอดรถของตนเองไว้ และขนถ่ายผู้คนและสินค้ามายังรถเหลืองฝั่งไทย ด้วยกฎเกณฑ์ที่เกิดขึ้นใหม่นี้ ทำให้ผู้ค้าหรือคนขับรถกระบะเหลืองสร้างกฎของกลุ่มตนเองขึ้นมา โดยกำหนดให้มีรถเหลืองได้ไม่เกิน 24 คัน คนที่ต้องการเข้ามาทำกิจการนี้ต้องซื้อคิวของรถกระบะในจำนวน 24 คันนี้เท่านั้น และคนขับรถเหลืองต้องเข้าคิวในการให้บริการในแต่ละวัน ซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ที่สร้างขึ้นโดยไม่อิงกับกฎหมายการให้บริการสาธารณะของขนส่ง

จังหวัด^๑ แต่เกี่ยวโยงกับการแบ่งผลประโยชน์ในการขนส่งแรงงานอพยพข้ามแดนกึ่งผิดกฎหมาย ในแง่ที่ว่าช่องผ่อนปรนน้ำผึ้งไม่ได้มีสถานะเป็นด่านสากลที่อนุญาตให้มีการเข้าออกอย่างถูกต้อง หากแต่หน่วยงานรัฐไทยอนุญาตให้เกิดขึ้นได้ โดยตำรวจตรวจคนเข้าเมือง (ตม.) ไม่ได้บันทึกการเข้าออกของทุกคนอย่างเคร่งครัด อีกทั้งการเคลื่อนย้ายของผู้คนเกิดขึ้นได้เพราะประวัติศาสตร์ของจุดผ่อนปรนนี้เป็นเพียงช่องทางให้คนไทใหญ่เดินทางเข้าออกอย่างยืดหยุ่นตั้งแต่หลายทศวรรษก่อนหน้า การเคลื่อนย้ายของแรงงานอพยพไทใหญ่จึงเกิดขึ้นได้ด้วยการจ่าย “ค่าธรรมนิยม” เล็ก ๆ น้อย ๆ ให้กับเจ้าหน้าที่ฝั่งไทย บนพื้นฐานของความสัมพันธ์ต่างตอบแทนซ้อนทับกับการให้สินบน

มิติที่น่าสนใจคือการสร้างกฎเกณฑ์ของกลุ่มคนขับรถกระบะที่ฉกฉวยโอกาสจากกฎเกณฑ์ของสำนักงานขนส่งจังหวัด เช่น การที่ขนส่งจังหวัดกำหนดให้รถเหลืองรับผู้โดยสารได้ไม่เกิน 12 คน หากกลุ่มคนขับรถต้องการแบ่งผลประโยชน์ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม โดยกำหนดให้รถที่มีคิววิ่งรับส่งผู้โดยสารจากด่านไปยังแม่ฮ่องสอนรับคนได้ที 6 คนเป็นอย่างน้อย และเรียกเก็บค่าโดยสารสำหรับแรงงานไทใหญ่ที่เดินทางจากฝั่งรัฐฉานที่มีหนังสือเดินทางในอัตรา 700–800 บาทต่อคน ในจำนวนนี้บางส่วนถูกจัดสรรให้กับด่านเจ้าหน้าที่ไทยจำนวน 100–200 บาทต่อด่าน ซึ่งมีอยู่ราว 2–3 ด่านที่ผู้ขับรถเหลืองต้องจ่าย “ค่าธรรมนิยม” ดังกล่าว ทำให้ท้ายที่สุดคนขับต้องจ่ายระหว่าง 300–400 บาทจากจำนวน 700–800 บาทที่เก็บจาก

^๑ ระบบคิวของคนขับรถกระบะเหลืองและข้อตกลงในการแบ่งผลประโยชน์ค่อนข้างซับซ้อน มีลักษณะคล้ายกับงานศึกษาเกี่ยวกับคนขับเรือและระบบคิวที่บริเวณแม่น้ำโขงอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ในงานศึกษาของ แอนดรูว์ วอล์กเกอร์ (Andrew Walker, 1999).

ผู้เดินทาง เพื่อให้หน่วยงานเหล่านี้อนุญาตให้คนที่ถือหนังสือเดินทางเข้าออกผ่านจุดผ่อนปรนนี้ได้ ซึ่งเป็นการทำผิดกฎหมายที่กล่าวไป เพราะช่องผ่อนปรนน้ำผึ้งไม่ใช่ด่านสากล แต่หากเป็นการเดินทางของคนในพื้นที่ฝั่งหัวเมืองหรือหมู่บ้านชายแดนรัฐฉานไปตัวจังหวัดแม่ฮ่องสอน จะเสียค่าเดินทางที่ 200 บาทต่อเที่ยว แสดงให้เห็นว่าการจัดการคนข้ามแดนที่บริเวณจุดผ่อนปรนฯ นี้มีการแบ่งประเภทของคนข้ามแดน หากเป็นคนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านฝั่งรัฐฉานก็สามารถข้ามแดนตามกฎหมายที่ฝั่งไทยของการข้ามแดนของคนในชุมชนชายแดน แต่เมื่อเป็นแรงงานอพยพที่มีจุดหมายปลายทางที่จังหวัดอื่นของประเทศไทย ไม่ถือว่าเป็นคนในชุมชนชายแดนตามเงื่อนไขของรัฐไทย ทำให้ต้องจ่ายค่าโดยสารที่มากกว่า

เมื่อรถคันหนึ่งรับคนได้ 6 คน จึงเป็นการรับประกันว่าเที่ยวหนึ่งของการขนส่งนั้น คนขับรถเหลือเงินค่าตอบแทนอย่างต่ำ 1,200 บาท ในทางกลับกัน หากรถเหลือยังมีผู้โดยสารไม่ถึง 6 คน เขาก็จะยังไม่ออกรถหรือให้บริการ ซึ่งในส่วนนี้ไม่ได้มีกำหนดไว้ในกฎของการให้บริการรถสาธารณะที่กำหนดโดยรัฐ หากแต่เป็นกฎที่สร้างขึ้นเองในหมู่คนขับ และบางครั้ง กฎเกณฑ์จำนวนผู้โดยสาร 6 คนขึ้นไปก็เปลี่ยนแปลงได้ในบางเวลา เช่นช่วงที่มีแรงงานอพยพไทใหญ่เดินทางเข้าออกเพื่อกลับบ้านในช่วงเทศกาล โดยเฉพาะช่วงขอย่างลงในปลายเดือนมีนาคมถึงปลายเดือนเมษายนของทุกปี ทำให้คนขับรถเหลือพยายามสร้างรายได้จากการขนส่งขึ้นลงระหว่างด่านชายแดนและจังหวัดแม่ฮ่องสอนให้มากที่สุด พวกเขารับคนขึ้นลงได้จนถึง 12 คนตามที่กฎหมายขนส่งกำหนด แต่บางครั้งก็ต้องการที่จะได้มากกว่านั้น เพราะการได้ผู้โดยสารจากฝั่งรัฐฉานนั้น เป็นการทำธุรกิจร่วมกับผู้ค้าชายฝั่งรัฐฉานด้วย หมายความว่าคนขับรถฝั่งไทยมักทำงานกับผู้ค้าฝั่งรัฐฉานที่ทำงานร่วมกันมานาน หากผู้ค้าฝั่งรัฐฉานคนขึ้นรถจากรัฐฉานมาถึงด่านชายแดนไทยแล้ว วัตถุประสงค์ของพวกเขาคือต้อง

ส่งคนเหล่านี้ให้กับคนขับรถเหลืองฝั่งไทยที่เขาทำการค้าด้วย น้อยครั้งมากที่จะส่งให้คนอื่นหากไม่ได้มีการเจรจาหรือบอกกล่าวมาก่อนล่วงหน้า เพราะนั่นหมายถึงการทำการค้าที่อาจผิดใจกันได้ ทำให้แรงงานไทใหญ่ที่ต้องเดินทางกลับไปทำงานที่กรุงเทพฯ ต้องเปลี่ยนรถที่ด่านหลายครั้ง หากการตกลงเรื่องจำนวนผู้โดยสารและคิวรถของคนขับยังไม่ลงตัว การเคลื่อนย้ายของพวกเขาจึงล่าช้า ต้องรอหลายชั่วโมงกว่าจะได้ลงไปยังขนส่งจังหวัดและเดินทางต่อ การจัดการการขนส่งรถกระบะที่บริเวณชายแดนนี้สะท้อนว่า การเคลื่อนย้ายของผู้คนไม่ได้ขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์ของรัฐสมัยใหม่ที่ทางฝั่งไทยพยายามจัดการเพียงอย่างเดียว หากต้องต่อรองกับข้อตกลงแบบไม่เป็นทางการของผู้ที่ทำมาหากินกับกิจกรรมชายแดน ที่หลายครั้งเป็นการฉกฉวยหาโอกาสจากกฎที่รัฐสร้างขึ้น

จากการที่รัฐไทยพยายามควบคุมการขนส่งของรถกระบะที่มุ่งไปที่การขนส่งผู้คนมากกว่าการขนส่งสินค้า ทำให้คนขับที่ส่วนใหญ่เป็นผู้ค้าและผู้ค้าคนกลางจัดหาสิ่งของส่งไปยังฝั่งรัฐฉาน ไม่ได้คำนึงถึงกฎเกณฑ์เรื่องน้ำหนักมากไปกว่าการหากำไรสูงสุดจากการขนส่งสินค้าขึ้นลงด่านในแต่ละเที่ยว ในบางช่วงที่มีความต้องการของสินค้าจากฝั่งรัฐฉานสูง เช่นช่วงทำบุญโกวจาในเดือนตุลาคมให้กับสมาชิกของครอบครัวที่เสียชีวิตช่วงก่อนหน้าเทศกาลปีใหม่ไต่หรือปีใหม่ของคนไทใหญ่ (ราวปลายเดือนพฤศจิกายนถึงต้นเดือนธันวาคม) และบ่อยส่งลง ผู้ค้าฝั่งไทยและฝั่งรัฐฉานมักเรียงสินค้าเป็นชั้นสูงเกินพิกัด^๑ จึงเป็นเรื่องปกติที่คนโดยสารต้องนั่งบนกองสินค้า และ

^๑ ข้อกำหนดเรื่องการขนส่งบนถนนทางหลวงชนบทระบุไว้ในประกาศผู้อำนวยการทางหลวงชนบทเรื่อง “ห้ามพาหนะที่มีน้ำหนักบรรทุกหรือน้ำหนักเพลาเกินกว่าที่ได้กำหนด หรือด้วยที่ยานพาหนะนั้นอาจทำให้ทางหลวงเสียหายเดินบนทางหลวงชนบทในเขตรับผิดชอบของกรมทางหลวงชนบท” ฉบับที่ 6 พ.ศ. 2556

เสี่ยงภัยเมื่อรถแล่นบนถนนขรุขระ และในระยะไกลบนเนินและข้ามภูเขาสูงหลายลูก หลายปีที่ผ่านมาในฝั่งรัฐฉานมีจำนวนรถล้มคว่ำและผู้คนเสียชีวิตพอสมควร รวมถึงการบรรทุกลินค้าที่มากเกินไปก็ทำให้หลายครั้งมีสิ่งของตกระหว่างทางโดยที่คนขับก็ไม่รู้

สภาพการณ์การจัดการชายแดนหลังการประกาศตั้งจุดผ่อนปรนชายแดนขงอย่างเป็นทางการโดยจังหวัดแม่ฮ่องสอนสะท้อนให้เห็นถึง “ระบอบชายแดน” ตามที่ อีคี แบร์ก และพีเรต เอฮิน (Berg & Ehin, 2006) เสนอในข้างต้น คือมีการจัดการนโยบายหลายระดับที่เชื่อมโยงและสัมพันธ์กันทั้งในแนวราบและแนวตั้ง คือรัฐท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ ซึ่งถือเป็นแนวตั้ง และในแนวราบคือความสัมพันธ์ข้ามพรมแดน จะเห็นว่าการจัดการชายแดนของไทยไม่สามารถหลีกเลี่ยงอิทธิพลในฝั่งรัฐฉานที่คุมโดย “ครอบครัวมหาจ่า” และกองกำลังทหารพม่า ที่สำคัญคือสถานการณ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงช่องโหว่ของระบบราชการที่เจ้าหน้าที่รัฐยังไม่สามารถปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่สร้างขึ้นใหม่ได้ทั้งหมด หรือการปฏิบัติใช้นโยบายที่ลึกลับไม่คงเส้นคงวา

“ระบอบชายแดน” ผสาน “ระบอบการเคลื่อนย้าย”

“ระบอบการเคลื่อนย้าย” เริ่มมีบทบาทและซ้อนทับกับ “ระบอบชายแดน” ที่ไม่สามารถระบุช่วงเวลาได้อย่างชัดเจน มิติหนึ่งคือการตรวจตราแบบเผื่อระวังที่แทรกเข้าไปที่ร่างกายของผู้คน อัตลักษณ์ และสิ่งของที่เป็นทั้งสัมภาระที่ติดตัว หรือสินค้าที่อยู่ในร่างกาย และสิ่งของที่บ่งบอกอัตลักษณ์ เช่น อาหารที่แรงงานอพยพไทใหญ่หอบหิ้วมาด้วยเพื่อบริโภค ในยามโหยหาและสร้างความผูกพันที่มีต่อบ้านเกิด (ดู Fortier, 2000)

และอาหารได้เปลี่ยนสถานะจากของกินเป็นตัวบ่งบอกอัตลักษณ์ของคน (Mankeker, 2005; Panyagaew, 2007) สิ่งเหล่านี้สร้าง ความหมายและคุณค่าที่เปลี่ยนไปตามสถานการณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเวลาที่ถูกรวดตรวจ โดยรัฐเมื่อต้องข้ามเขตแดนรัฐชาติ แฮสติงส์ ดอนแนน และโธมัส วิลสัน (Hastings Donnan & Thomas Wilson, 1999) เสนอว่าคุณค่าที่ติดมากับสินค้าพกผันได้ ขึ้นอยู่กับว่าคนกลุ่มไหนชอบหิ้วสินค้าอะไรมา เช่น แรงงานอพยพ ผู้ค้าขาย และนักท่องเที่ยว ต่างหิ้วสินค้าหรือของติดตัวต่างประเภทกัน หรือประเภทเดียวกันแต่ให้ความหมายที่ส่งผลต่อการข้ามแดนต่างกัน

เมื่อศึกษาเปรียบเทียบการจัดการควบคุมชายแดนของทั้งสองฝั่ง พบว่าในฝั่งรัฐนานไม่ได้มีการตรวจตราที่ลงลึกถึงอัตลักษณ์ของผู้คน ในบางด้านที่ผู้ค้าหรือแรงงานอพยพต้องสัญจรผ่านอาจเรียกให้มีการพิมพ์ลายนิ้วมือเพื่อเป็นการยืนยันจำนวนคนบนรถกระบะที่ทางผู้ควบคุมด่านต้องการเรียกเก็บภาษีอย่างไม่เป็นทางการ นั้นเพื่อเป็นการปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ในการหาผลประโยชน์ของผู้มีอำนาจมากกว่าต้องการสอดส่องพฤติกรรมที่สัมพันธ์กับอัตลักษณ์หรือภูมิหลังของผู้คนในการข้ามแดน (Jeganathan, 2004; Khosravi, 2007) หรือสินค้าและสัมภาระที่ติดตัวมากับผู้เดินทางมากขึ้น ซึ่งย้ำให้เห็นว่า “ระบอบชายแดน” ที่มีฐานแนวคิดการจัดการแบบรัฐสมัยใหม่ และการควบคุมแบบเฝ้าระวังภายใต้ “ระบอบการเคลื่อนย้าย” ถูกนำมาใช้โดยรัฐไทยและเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติ มากกว่าชนชั้นนำชายแดนและเจ้าหน้าที่พม่าในฝั่งรัฐฉาน

เจ้าหน้าที่รัฐและการปฏิบัติหน้าที่ตามอุดมคติ

ในพื้นที่ที่ผู้เขียนศึกษา กฎเกณฑ์การควบคุมของรัฐสมัยใหม่เริ่มต้นที่หน่วยทหาร ซึ่งประจำการอยู่ด่านแรกเมื่อผู้อพยพเดินทางข้ามเขตแดน

รัฐชาติต้องมีปฏิสัมพันธ์ด้วย เนื่องจากกิจการชายแดนของประเทศไทยที่ผ่านมาและในปัจจุบันอยู่ภายใต้การควบคุมของฝ่ายความมั่นคง โดยส่วนกลางออกนโยบายตั้ง “ศูนย์สั่งการชายแดนไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน” ดูแลกิจการชายแดนโดยเฉพาะ มีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้สั่งการและออกคำสั่งภายใต้คำแนะนำของหน่วยงานทหารในพื้นที่ สำหรับจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งขึ้นตรงกับกองทัพภาคที่ 3 คุมพื้นที่ภาคเหนือ มีหน่วยทหารย่อยที่เข้ามาดูแลชายแดนบริเวณอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอนคือ หน่วยเฉพาะกิจกรมทหารราบที่ 7 มอญตะแลง หน่วยนี้จะส่งทหารหมวดปืนเล็ก 33 นายมาประจำการและหมุนผลัดเปลี่ยนกันไป ทหารหมวดปืนเล็กมีหน้าที่ควบคุมชายแดนในส่วนที่เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่พลเรือนด้วย เช่น การบันทึกสถิติเข้าออกผ่านจุดผ่อนปรนน้ำผึ้ง และปริมาณรวมถึงประเภทของสินค้าที่มีการค้าผ่านด่าน ทั้งที่มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างสำนักงานตำรวจตรวจคนเข้าเมือง และศุลกากรจังหวัดแม่ฮ่องสอน ประจำการอยู่แล้ว ไม่รวมรวมถึงหน่วยอาสาสมัครรักษาดินแดนปฏิบัติการร่วมกับตำรวจอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน และด่านของตำรวจภูธรจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยทั้งหมดแล้วในฝั่งรัฐไทย มีหน่วยงานที่ควบคุมการเคลื่อนย้ายของผู้คน สินค้า และยานพาหนะถึง 5 หน่วยงานที่ตั้งด่านตามเส้นทางถนนสายชนบทที่เชื่อมไปยังด่านจุดผ่อนปรนการค้า

จากการสังเกตของผู้เขียน เมื่อผู้อพยพจากรัฐฉานเดินมาถึงบริเวณด่านชายแดน ทหารที่ประจำการที่ด่าน 2-4 นาย ต้องทำการบันทึกการเข้าออกด้วยการถ่ายรูป และจดชื่อเมืองหรือหมู่บ้านที่คนเดินทางมาในสมุดบันทึก ทหารบางส่วนค้นสัมภาระที่ติดตัวมากับผู้ข้ามแดน เช่น กระเป๋าเดินทาง ถุงเท้าจากเชือกฟางขนาดใหญ่ และถุงพลาสติก เพื่อทำตามวัตถุประสงค์ของการตรวจการลักลอบสินค้าต้องห้ามอย่างยาเสพติด สารเสพติด และสินค้าประเภทไม้ เช่น ไม้สักหรือไม้แปรรูปอื่นๆ รวมถึงสินค้า

ทางการเกษตรที่อาจดีตลาดท้องถิ่นที่ปลูกสินค้าประเภทเดียวกัน เช่น ข้าว สาร กระเทียม และหัวหอม บางครั้งอาจมีการตรวจยานพาหนะด้วย แต่ไม่สม่ำเสมอ โดยปกติทหาร 1-2 นายเพียงเดินรอบตัวรถโดยที่ไม่ได้เปิดประตูเข้าไปตรวจในห้องเครื่อง บางครั้งอาจใช้สุนัขสายพันธุ์เยอรมันเชพเพิร์ด (German Shepherd) ตมกลิ่นหายาเสพติด แต่ก็ถือว่าน้อยครั้งมากในช่วงที่ผู้เขียนเก็บข้อมูล ส่วนใหญ่แล้วสุนัขของทหารมักถูกขังอยู่ในกรงมากกว่า

ในการสร้างและรักษา “ระบอบชายแดน” การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐไทยสะท้อนแนวคิดการตรวจตราแบบเผื่อระวังตาม “ระบอบการเคลื่อนย้าย” ตามที่ได้อธิบายไป ผู้เขียนสังเกตว่าบริเวณตัวอาคารของด่านจุดผ่อนปรน เจ้าหน้าที่ของหน่วยทหารได้นำป้ายคำแนะนำเขียนด้วยฉันทลักษณ์ของกลอนสัมผัส มีเนื้อหาเกี่ยวกับการตรวจตราของเจ้าหน้าที่ในการควบคุมการเข้าออกของคนและยานพาหนะในเชิงอุดมคติ พิมพ์ด้วยกระดาษสีขาวขนาด A4 มาติดไว้ที่อาคารของด่าน โดยเน้นที่การควบคุมการลักลอบนำเข้ายาเสพติดตามรายละเอียดด้านล่าง

การค้นยาเสพติดในตัวบุคคล

กลิ่นลงท้อง	ยึดช่องคลอด
สอดทวารหนัก	ลักติดกาย
สะพายรอบตัว	มั่วในรองเท้า
เอาyardในเสื้อผ้า	ผ้าซ่อนในเข็มขัด
มัดติดแขนขา	พกพาในกระเป๋า

เอาตัวมันไปขัง

ตรวจในรถยนต์

ตรวจดูในห้องโดยสาร	การทำงานของเครื่องวัด
งัดดูใต้เบาะ	เคาะตามประตู
ตรวจดูรูช่อง	ในห้องเครื่องยนต์
บนข้างหลังคา	เปิดฝาดังน้ำมัน
กันชนหน้าหลัง	ใต้ตัวถังใต้ห้อง
กระจกมองซ้ายขวา	มองหาช่องลำโพง
ฝากระโปรง ประตูข้าง	กระบะหลัง คัทซี
มีการต่อเติม	เพิ่มการค้นหา

พบยาจับเลย

อย่างไรก็ตาม การทำหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ทหารในทางปฏิบัติยังห่างไกลจากสิ่งที่ปรากฏในคำแนะนำในเอกสารดังกล่าว สะท้อนให้เห็นข้ออ่อนแอซึ่งรัฐไทยได้สร้างอุดมคติเอาไว้อย่างสิ้นเชิง ในแง่ที่ว่าข้อแนะนำเหมือนพยายามลอกเลียนการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ที่ต้องอาศัยอุปกรณ์และเทคโนโลยีที่ทันสมัย ซึ่งแทบเป็นไปไม่ได้ที่ด่านจุดผ่อนปรนนี้จะทำหน้าที่ได้ตามที่คำแนะนำเสนอไว้ ตัวอย่างหนึ่งคือ ทหารที่ต้องบันทึกคนเข้าออกด้วยการถ่ายรูปนั้นไม่มีกล้องดิจิทัลจากส่วนกลางในการปฏิบัติหน้าที่ หนึ่งในทหารหน่วยดังกล่าวต้องเสียสละกล้องส่วนตัวมาใช้ปฏิบัติหน้าที่ในการบันทึกรูปของคนเดินทางเข้าออก

ส่วนการตรวจตราสัมภาระของคนข้ามแดน ทหารก็ไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่เคร่งครัดตามกฎหมายอย่างสม่ำเสมอ ครั้งหนึ่ง เจ้าหน้าที่ทหารตรวจพบบุหรี่ผลิตในพม่า 1 คาร์ตัน (carton) แต่กลับไม่แน่ใจว่าบุหรี่ยังจำนวนดังกล่าวเกินกำหนดที่รัฐไทยห้ามเอาเข้าราชอาณาจักรหรือไม่ หรือบางครั้งก็สรุปชัดเจนไม่ได้ว่ายาสูบที่ห่อใบตองแบบพื้นบ้านนั้นเข้าข่ายสินค้าที่ต้องควบคุม หรือ

หากควบคุมควรถูกกำหนดที่จำนวนเท่าใด เพราะหีบห่อของยาสูบประเภทนี้ไม่ได้เป็นไปตามข้อกำหนดของรัฐไทยที่สร้างกฎเกณฑ์ตามการบรรจุหีบห่อของบุหรี่ยาสูบ นอกจากนี้ แทบเป็นไปไม่ได้ที่ทหารจะตรวจพบยาหรือสารเสพติด เพราะคนข้ามแดนต่างตระหนักดีว่ามีความเป็นไปได้สูงที่จะถูกเจ้าหน้าที่ตรวจตรา จึงไม่มีใครเสี่ยงที่จะพกพาหรือลักลอบเอายาเสพติดเข้าประเทศผ่านด่านทางการ

ภายใต้ “ระบอบชายแดน” ผสานกับ “ระบอบการเคลื่อนย้าย” สะท้อนให้เห็นถึงระดับของการควบคุมและการสร้างกฎเกณฑ์ที่ดูเข้มข้น และมุ่งเป้าไปที่การตรวจสอบผู้คนและสิ่งของที่เชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ของผู้คน แต่ก็ใช้ตรรกะแบบไม่คงที่ ทำให้ผู้อพยพข้ามแดนเองก็ป้องกันการตรวจตราดังกล่าวเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาที่ว่า สิ่งของหรือสินค้าที่ตนเองพกพามาด้วยกลายเป็นอุปสรรคในการเดินทางหรือการข้ามเขตแดนรัฐชาติ ตอกย้ำแนวคิด “ระบอบชายแดน” ที่ แบร์กและเอฮิน (Berg & Ehin, 2006) เสนอ กล่าวคือ การจัดการควบคุมชายแดนนั้นมีการปะทะประสานกันทั้งแนวคิด นโยบาย และการนำไปปฏิบัติ นำไปสู่ความตึงเครียดหรือการใช้อำนาจอย่างตรงไปตรงมา ขณะที่ก็สะท้อนให้เห็นถึง “ระบอบของการเคลื่อนย้าย” ที่สิ่งของหรือสินค้าถูกผูกติดเข้ากับคนเดินทาง และเป็นอุปสรรคในการเคลื่อนย้ายข้ามแดน

อาหารกับอัตลักษณ์... อุปสรรคในการเคลื่อนย้าย

เมื่อเวลา หญิงสาวแรงงานอพยพไทใหญ่จากหมู่บ้านนาง เเล้วว่าในช่วงหนึ่งของการเดินทางเข้าออกระหว่างรัฐฉานและประเทศไทย ขณะนั้นเธอไม่มีเอกสารที่ถูกต้องตามกฎหมายในการข้ามแดนหรือการเข้าไปทำงานในประเทศไทย ทำให้หลายครั้งต้องตัดใจไม่ยอมหิ้วอาหารหรือวัตถุติดจาก

หมู่บ้านเดินทางด้วย เพราะเกรงว่าหากเจอเจ้าหน้าที่ตรวจ สิ่งเหล่านี้อาจเป็นปัญหา与她 “ถ้าหัวของกินโต (อาหารไทใหญ่) ไปด้วย พวกเจ้าหน้าที่รู้ทันทีและคิดว่าเราเป็น คนพม่า”¹⁰ สถานการณ์นี้คล้ายกับกลุ่มกระเหรี่ยงไปไว้ในงานศึกษาของ อินเดร บัลไซเท (Indre Balçaitė, 2015) ที่พวกเขาต้องเดินทางข้ามชายแดนจากแม่สอดไปยังประเทศไทย และไม่ยินยอมของกินหรือสิ่งของที่บ่งบอกว่ามาจากพม่าติดตัว กรณีของเมียวลาและกระเหรี่ยงไปไว้สะท้อนว่าอาหารได้เปลี่ยนความหมายจากสิ่งบริโภคเป็นตัวบ่งบอกอัตลักษณ์เมื่อข้ามเขตแดนรัฐชาติ เมื่อพวกเขาต้องเผชิญกับการตรวจตราของเจ้าหน้าที่ฝั่งไทย และชี้ให้เห็นถึงสถานะที่ “ไม่ใช่ไทย” (non-Thai) ของแรงงานอพยพส่วนใหญ่ และอาจตีความหมายด้วยในขณะเดียวกัน¹¹

นอกเหนือจากกรณีอาหารเป็นตัวบ่งบอกอัตลักษณ์ของชนข้ามแดนแล้ว การพกพาอาหารที่มีกลิ่นแรงเช่น ถั่วเน่าและผักกาดส้ม บนเส้นทางอันลำบากลำบากในพื้นที่รัฐฉาน ต้องเปลี่ยนรถหลายต่อโดยเฉพาะที่บริเวณชายแดนฝั่งไทย ทำให้หลายคนเลิกคิดเอาอาหารติดตัวมาด้วย ปัจจุบันแรงงานอพยพไทใหญ่หาซื้อของกินเหล่านี้ได้ไม่ยากนัก เพราะมีร้านค้าตามตลาดนัดแถบชานเมืองกรุงเทพฯ เช่น บางกะปิ ลาดพร้าว พระโขนง และลำโพง หรือผู้ค้าไทใหญ่ที่ไปตามพื้นที่ต่าง ๆ ด้วยรถกระบะหรือรถพ่วงมอเตอร์ไซค์อย่างในเมืองเชียงใหม่ ชลบุรี และระยอง สินค้าเหล่านี้มีผู้

¹⁰ สัมภาษณ์เมียวลา หมู่บ้านนาง รัฐฉาน ประเทศพม่า วันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2013.

¹¹ กรณีของเมียวลาชี้ให้เห็นถึงความอ่อนแอของสถานะแรงงานอพยพจากพม่าและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่เป็นประเด็นซับซ้อนในบริบทการเมืองพม่า การถูกตีตราว่าเป็นชาติพันธุ์พม่า (Burman) ยิ่งเพิ่มปมขัดแย้งทางชาติพันธุ์ในแง่ที่ว่า คนไทใหญ่ส่วนใหญ่มักไม่พอใจหากถูกเข้าใจว่าเป็นคนชาติพันธุ์พม่า เพราะพวกเขาโกรธหรือถึงขั้นเกลียดชังคนชาติพันธุ์พม่า ด้วยความที่ถูกกดขี่จากทหารพม่าและการปกครองที่ไม่เป็นธรรม

ค้าขายจากฝั่งรัฐฉานและฝั่งไทยจัดส่งให้ทั้งทางรถโดยสารวิ่งระหว่างจังหวัด หากเป็นการส่งไปยังร้านค้า หรือจัดส่งแบบรายย่อยหากผู้ส่งเป็นระดับบุคคล การเคลื่อนย้ายของสินค้าโดยเฉพาะอาหารไทใหญ่ จึงไม่เป็นอุปสรรคในการเดินทางของแรงงานอพยพไทใหญ่ในปัจจุบันมากนัก ความสัมพันธ์ระหว่างอาหารในฐานะที่เป็นสินค้ากับการเคลื่อนย้ายของผู้คนสะท้อนว่า การเคลื่อนย้ายของอาหารในฐานะสินค้าในระบบที่แยกออกจากการเป็นสัมภาระในการเดินทาง ทำให้การเคลื่อนย้ายของผู้คนลดปัญหาหากมีการตรวจตราโดยเจ้าหน้าที่ อีกทั้งเป็นการเพิ่มโอกาสให้คนย้ายถิ่นในระยะยาวหรือถาวรมากขึ้น เพราะการมีอาหารที่บ้านเกิดของคนไทใหญ่ขายอยู่ตามชานเมืองกรุงเทพฯ หรือเมืองใหญ่ ทำให้แรงงานอพยพอาศัยในสิ่งแวดล้อมใหม่และปรับตัวง่ายขึ้น

ร่างกาย... พาหนะในการเคลื่อนย้าย

ในส่วนี้ ผู้เขียนเสนออีกมิติในการศึกษาการเคลื่อนย้าย คือสิ่งของหรือสินค้าและมนุษย์ถูกหลอมรวมเป็นการเคลื่อนย้ายเดียวกันเมื่อข้ามเขตแดนรัฐชาติ จากที่เสนอไปแล้วเกี่ยวกับการตรวจค้นการลักลอบยาเสพติดของเจ้าหน้าที่ทหารเพื่อให้เป็นไปตามอุดมการณ์ของการปฏิบัติหน้าที่ที่ดูจะไม่ค่อยมีประสิทธิภาพเท่าใดนัก เนื่องจากขาดอุปกรณ์ทันสมัยและจำนวนบุคลากรที่เพียงพอ วันหนึ่งในเดือนธันวาคม ปี 2012 ผู้เขียนนั่งรถกระบะเหลี่ยงจากด่านจุดผ่อนปรนฯ ไปลงที่บ้านที่เช่าอยู่ระหว่างทำวิจัย วันนั้นมีชายสองคนเดินทางจากเมืองน้ำจาง ในรัฐฉาน นั่งมาด้วย พร้อมกับชาวบ้านผู้หญิงอีกคนหนึ่งที่อยู่มุมบ้านฝั่งไทย ชายคนหนึ่งนั่งมาด้วยมีท่าทางไร้อึดใฝ่เหมือนกับเมาเหล้า ไม่สามารถพยุงตัวได้ตลอดเวลาที่นั่งในรถ ศีรษะเขาโงกเงกออกไปนอกตัวรถจนทำให้ชายอีกคนต้องคอยผลักให้

ศิระชะของเขากลับมาอยู่ในตัวรถ

ชายทั้งสองได้ผ่านการตรวจสอบจากด่านทหารและได้รับอนุญาตให้เดินทางต่อไปยังตัวเมืองแม่ฮ่องสอน ต่อมารถได้หยุดจอดที่หน้าอาคารสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง ที่ตั้งอยู่ในส่วนของหมู่บ้านน้ำผึ้ง คนขับรถกระบะซึ่งปกติต้องนำเอกสารที่มีชื่อของคนเข้าออกจากทหารที่ออกให้ มายื่นให้กับเจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองประทับตราอนุญาต ซึ่งเป็นขั้นตอนในการเข้าออกปกติของด่านจุดผ่อนปรนน้ำผึ้ง ที่เจ้าหน้าที่ ตม. ลงตราอนุญาตให้คนเดินทางต่อ โดยส่วนใหญ่คนข้ามแดนไม่จำเป็นต้องขึ้นไปรายงานตัวด้วยตัวเองที่สำนักงาน แต่ครั้งนั้น สถานการณ์ไม่เป็นไปตามปกติ เพราะเจ้าหน้าที่ ตม. ได้บอกให้คนขับรถเหลืองซึ่งเป็นแม่ค้าผู้หญิง และชายที่มาด้วยกันพูงชายไร้สติขึ้นไปยังสำนักงานซึ่งตั้งอยู่บนเนินสูง ผู้เขียนทราบในเวลาต่อมาว่าชายทั้งสองคนไม่ได้เดินทางไปยังตัวเมืองแม่ฮ่องสอน เพราะเจ้าหน้าที่ ตม. สันนิษฐานว่าชายเมามายไร้สตินั้นแสพยามาจากภูมิจาน ด้วยความที่เชื่อว่าชายทั้งสองมาจากเมืองน้ำจางที่ขึ้นชื่อว่าเป็นแหล่งยาเสพติดแห่งหนึ่งในภูมิจานตอนใต้ และชายทั้งสองถูกส่งตัวกลับไปยังด่านชายแดนเพื่อให้ออกจากเขตแดนไทย เหตุการณ์นี้ชี้ว่าเพียงข้อสันนิษฐานว่าในร่างกายของชายผู้นั้นอาจมียาเสพติดที่เขาเสพยาก่อนเดินทางมายังฝั่งไทย ซึ่งไม่ต่างอะไรกับการควบคุมการลักลอบนำเข้ายาเสพติดข้ามแดน ก็ทำให้ชายสองคนนั้นเดินทางต่อไม่ได้ ขณะที่อีกด้านชี้ให้เห็นถึงความล้มเหลวในการร่วมมือกันของหน่วยงานรัฐที่บริเวณชายแดน ที่มีตรรกะและการตัดสินใจในการจัดการและควบคุมชายแดนที่ต่างกัน กรณีชายไร้สติคนนั้นได้รับการพิจารณาจากด่านทหารว่าเป็นผู้ป่วยที่ต้องการรับการรักษาในโรงพยาบาล ขณะที่ ตม. พิจารณาว่าเป็นอาการของคนเสพยาเสพติด

ตัวอย่าง 2 กรณี คืออาหารในฐานะที่เป็นตัวบ่งบอกอัตลักษณ์ของผู้อพยพไทใหญ่ และกรณีชายไทใหญ่ถูกห้ามไม่ให้เดินทางข้ามเขตแดน

รัฐชาติ เพราะเจ้าหน้าที่ ตม. เชื่อว่าเขาเป็นบุคคลติดยา สะท้อนถึงการควบคุมภายใต้ “ระบอบการเคลื่อนย้าย” ที่ร่างกายหรือวิถีการบริโภคซึ่งเป็นปริมาตรส่วนตัวถูกควบคุมและนำไปสู่การสร้างอุปสรรคในการเคลื่อนย้ายของมนุษย์ กรณีอาหารไทใหญ่ที่อาจดูเหมือนเป็นของเล็กๆ น้อยๆ ไม่ถึงกับผิดกฎหมาย แต่ด้วยความที่อาหารถูกเปลี่ยนสถานะและความหมายที่ไปไกลกว่าของกินธรรมดา กลายเป็นเครื่องบ่งชี้อัตลักษณ์ที่ยึดโยงกับความเป็นไทใหญ่ในสภาวะหรือบริบทของการข้ามแดนของแรงงานอพยพ ทำให้พวกเขาพยายามไม่นำสิ่งของเหล่านี้ติดตัวมาด้วยขณะเดินทางกลับประเทศไทย อาหารจึงเป็นตัวชะลอการเคลื่อนย้ายของมนุษย์ ขณะที่ยาเสพติดที่เชื่อว่ามีอยู่ในร่างกายของชายไทใหญ่ดังกล่าว เป็นสินค้าที่ผิดกฎหมาย ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจึงรุนแรงกว่าคือสินค้าขัดขวางการเคลื่อนย้ายของมนุษย์

unaru

บทความนี้ศึกษาสวัสดิการเคลื่อนย้ายของผู้อพยพไทใหญ่ที่เชื่อมโยงกับสินค้าในบริเวณชายแดนไทย-พม่า ที่บริเวณรัฐฉานตอนใต้ตรงข้ามกับจังหวัดแม่ฮ่องสอน ในช่วง 5 ทศวรรษที่ผ่านมา ภายใต้การควบคุมของผู้กระทำการที่เป็นทั้งรัฐและไม่ใช่อรัฐทั้งสองฝั่ง ที่สร้างกฎเกณฑ์ในควบคุมกิจกรรมชายแดน นอกจากอำนาจจากโครงสร้างดังกล่าว ชุมชนผู้ค้าข้ามแดนหรือชุมชนชายแดนสร้างข้อตกลงและกฎเกณฑ์เพื่อต่อรองกฎเกณฑ์ของรัฐและอำนาจให้การเคลื่อนย้ายของผู้คนและสินค้าเกิดขึ้นได้

ผู้เขียนได้รับอิทธิพลแนวคิดของ กลิค ซิลเลอร์และซาลาซาร์ (Glick Schiller & Salazar, 2013) ที่เสนอว่านักวิชาการด้านการย้ายถิ่นศึกษา

(migration studies) ควรทำความเข้าใจเส้นทางการเคลื่อนย้ายของผู้คนในฐานะปัจเจกในระยะเวลาที่ต่อเนื่อง หลายกรณีจากสถานการณ์ต่างๆ บริเวณชายแดนเกิดขึ้นจากบรรยากาศทางการเมืองฝั่งตรงข้ามที่ส่งผลกระทบมายังอีกฝั่งหนึ่ง ตั้งแต่ช่วงทศวรรษที่ 1970 ที่การเคลื่อนย้ายของผู้คนและสินค้าตอบสนองและเป็นประโยชน์ซึ่งกันและกัน การเคลื่อนย้ายของสินค้าเปิดโอกาสให้ผู้อพยพไทใหญ่เดินทางจากบ้านเกิด ข้ามเขตแดนทางการเมืองและเขตแดนรัฐชาติ จนสบโอกาสอพยพย้ายถิ่นไปทำงานเป็นแรงงานอพยพและอาศัยอยู่ในประเทศไทยระยะยาว

“ระบอบชายแดน” ที่เริ่มต้นอย่างเป็นทางการหลังรัฐไทยประกาศตั้งจุดผ่อนปรนชายแดนเพื่อการค้าน้ำผึ้ง นำมาซึ่งระบบการจัดการและควบคุมกิจกรรมข้ามแดนตามแนวคิดรัฐสมัยใหม่ ผู้ค้าข้ามแดนและแรงงานอพยพเคลื่อนย้ายสะดวกมากขึ้นด้วยรถกระบะได้เข้ามามีบทบาทในการขนส่งมากขึ้นทั้งในฝั่งรัฐฉานและไทย แม้ว่าจะมีการควบคุมอย่างเป็นระบบ คนข้ามแดนยังสามารถต่อรองกับผู้กระทำกรที่เป็นทั้งรัฐและชนชั้นนำบริเวณชายแดนด้วยการจ่ายภาษีอย่างไม่เป็นทางการได้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการควบคุมภายใต้ “ระบอบชายแดน” แม้จะกำหนดกฎเกณฑ์จากฝั่งรัฐไทย แต่ผลในทางปฏิบัตินั้นสัมพันธ์กับฝั่งรัฐฉานอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แสดงให้เห็นถึงระบบราชการที่ไม่มีประสิทธิภาพอย่างคงเส้นคงวาตามแนวคิดของแบร์กและเอฮิน (Berg & Ehin, 2006) ที่เสนอข้างต้น

นอกจากนี้ “ระบอบการเคลื่อนย้าย” เกิดขึ้นผลานกับ “ระบอบชายแดน” ผ่านกฎเกณฑ์ที่ตั้งขึ้นโดยรัฐไทย โดยเฉพาะระบบการตรวจตราแบบเผื่อระวังถึงอัตลักษณ์ของผู้คน พื้นที่ร่างกาย และสิ่งของสัมภาระ การที่เจ้าหน้าที่ไทยพยายามปฏิบัติหน้าที่ตามกรอบอุดมการณ์ของรัฐสมัยใหม่ ย้ำชัดถึงการควบคุมที่แสดงถึงการเมืองของการเคลื่อนย้ายคือ สินค้าบางประเภทเมื่อข้ามแดนอาจเป็นอุปสรรคทำให้คนไปต่อไม่ได้ในบางสถานการณ์

และเวลา สะท้อนว่าพลวัตการเคลื่อนย้ายของผู้คนและสินค้าในพื้นที่ชายแดนมีลักษณะวิภาษวิธี (dialectic) ระหว่างการควบคุมชายแดนที่เข้มขึ้นและการต่อรองในการเคลื่อนย้ายข้ามเขตแดนการเมืองและเขตแดนรัฐชาติที่ชุมชนชายแดนเองก็สร้างขึ้นทั้งเชิงรุกและเชิงรับ

บรรณานุกรม

- Abraham, I. & van Schendel, W. (2005). Introduction: The making of illicitness. In W. van Schendel & I. Abraham (Eds.), *Illicit flows and criminal things: States, borders, and the other side of globalization* (pp.1–37). Bloomington: Indiana University Press.
- Balčaitė, I. (2015). *A borderless village: Mobility and belonging in Phlong Karen transborder lives between Hpa-an area, Myanmar, and Greater Bangkok, Thailand* (PhD thesis), SOAS, University of London.
- Bell, D. (1991). Modes of exchange: Gift and commodity. *The Journal of Socio-Economics*, 20(2), 155–167.
- Berg, E. & Ehin, P. (2006). What kind of border regime is in the making?: Towards a differentiated and uneven border strategy. *Journal of the Nordic International Studies Association*, 41(1), 53–71.
- Chang, W.-C. (2009). Venturing into “Barbarous” regions: Transborder trade among migrant Yunnanese between Thailand and Burma, 1960s–1980s. *The Journal of Asian Studies*, 68(2), 543–572.
- Chang, W.-C. (2013). The everyday politics of the underground trade in Burma by the Yunnanese Chinese since the Burmese socialist era. *Journal of Southeast Asian Studies*, 44(2), 292–314.
- Christensen, R. & Kyaw, S. (2006). *The Pa-O: Rebels and refugees*. Chiang Mai: Silkworm Books.
- Cresswell, T. (2010). Towards a politics of mobility. *Environment and Planning D: Society and Space*, 28(1), 17–31.
- Donnan, H., & Wilson, T. (1999). Border crossing and the transformation of value and valuers. In H. Donnan & T. Wilson (Eds.), *Frontiers of identity, nation and state* (pp.107–128.) New York: Berg.
- Faist, T. (2013). The mobility turn: A new paradigm for the social sciences? *Ethnic and Racial Studies*, 36(11), 1637–1646.
- Fortier, A.-M. (2000). Introduction: Performative belongings. In *Migrant belongings:*

- Memory, space, identity* (pp.1–14.) Oxford and New York: Berg.
- Glick Schiller, N., & Salazar, N. B. (2013). Regimes of mobility across the globe. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 39(2), 183–200.
- Gupta, A. (2012). *Red tape: Bureaucracy, structural violence, and poverty in india*. Durham & London: Duke University Press.
- Holzlehner, T. (2008). Weaving shuttles and ginseng roots: Commodity flows and migration in a borderland of the Russian Far East, paper of Berkeley Program in Soviet and Post-Soviet Studies, Institute of Slavic, East European, and Eurasian Studies, UC Berkeley.
- Jeganathan, P. (2004). Checkpoint: Anthropology, identity, and the state. In V. Das & D. Poole (Eds.), *Anthropology in the margins of the state* (pp. 67–80). Santa Fe: School of American Research Press.
- Khosravi, S. (2007). The ‘illegal’ traveler: An auto-ethnography of borders. *Social Anthropology*, 15(3), 321–334.
- Kloppenborg, S. (2013). *Tracing mobilities regimes: The regulation of drug smuggling and labour migration at two airports in the Netherlands and Indonesia* (PhD thesis), University of Amsterdam, Amsterdam, Natherland.
- Lintner, B. (1990). *The rise and fall of Communist Party of Burma (CPB)*. Ithaca: SEAP, Cornell University.
- Mankekar, P. (2005). India shopping: Indian grocery stores and transnational configurations of belonging. In J. I. Watson & M. I. Caldwell (Eds.), *The cultural politics of food and eating: A reader* (pp.197–214). Oxford: Blackwell Publishing.
- Mauss, M. (1967). *The gift: Forms and functions of exchange in archaic societies*. New York & London: W.W. Norton & Company.
- Noack, R, Lazo, L. & Barrett, D. (2017, March 21). Britain, and U.S. ban most electronic devices in cabins on flights from several Muslim-majority countries. Washington Post. Retrieved from https://www.washingtonpost.com/local/trafficandcommuting/us-unveils-new-restrictions-on-travelers-from-eight-muslim-majority-countries/2017/03/21/d4efd080-0dcb-11e7-9d5a-a83e627dc120_

- story.html?utm_term=.c0e4f781c51f.
- Panyagaew, W. (2007). Re-emplacing homeland: Mobility, locality, a returned exile and a Thai restaurant in Southwest China. *The Asia Pacific Journal of Anthropology*, 8(2), 117–135.
- S.H.A.N. (2014, September). Self-administrated zones in Shan State re-organized. Retrieved from <http://english.panglong.org/self-administrated-zones-in-shan-state-re-organized>.
- Sharma, A., & Gupta, A. (2006). Introduction: Rethinking theories of the state in an age of globalization. In A. Sharma and A. Gupta (Eds.), *The anthropology of the state: A reader* (pp. 1–41). Oxford: Blackwell Publishing.
- Sheller, M. & Urry, J. (2006). The new mobilities paradigm. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 38(2), 207–226.
- Smith, M. (1999 [1991]). *Burma: Insurgency and the politics of ethnicity*. London & New York: Zed Books.
- Tzang Yawnghe, C. (1987). *The Shan of Burma: Memoirs of a Shan exile*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.
- Walker, A. (1999). *The legend of the Golden Boat: Regulation, trade and traders in the borderlands of Laos, Thailand, China, and Burma*. Honolulu: University of Hawaii Press.